

RECENZE A REFERÁTY

R. A. Nizamov

DIDAKTIČESKIJE OSNOVY AKTIVIZACII UČEBNOJ
DEJATELNOSTI STUDENTOV

Izdat. Kazanskogo universiteta 1975, 302 s.

Již v úvodu se autor odvolává na potřebu rozvíjet tvořivost: na ní „v mnohém ohledu závisí výchova pokolení, které bude s to dovršit výstavbu komunistické společnosti“ (s.3). Úkoly aktivizace učební práce na vysokých školách vyplývají z usnesení ÚV KSSS a rady ministrů SSSR „O opatřeních k dalšímu rozvoji vzdělávání na vysokých školách“ (červenec 1972). Psychologická, sociologická a pedagogická literatura zdůrazňuje tři základní rysy-zvláštnosti rozvoje vědeckotechnické revoluce (VTR) v dnešní době. 1. Věda se stala bezprostřední výrobní silou: to znamená nutnost rozvíjet počet vědeckých pracovníků a připravovat posluchače vysokých škol k vědeckovýzkumné práci, rozpracovávat metodiku výzkumu a zahrnout ji do studia na vysokých školách. 2. Cíl a obsah vzdělání nabývají vlivem VTR na dynamičnosti a vyžadují adekvátní metody a přiměřenou organizační základnu: dnešní specialista musí po celý život počítat s růstem nových poznatků a zasvětit jejich studiu všechnen čas. 3. Boj ideologií se stále zosťruje, nabývá na síle. Stupňování protikomunistické propagandy vyžaduje, aby mladí odborníci byli co nejdůkladněji vyzbrojeni základy marxismu-leninismu, aby dovedli s přesvědčením obhajovat věc komunismu, aby byli po charakterově a mravní stránce k tomuto boji připraveni.

Obsáhlá a obsahově bohatá práce se člení

do dvou částí. První osvětluje podstatu aktivity vysokoškolského posluchače v učebním procesu z hlediska psychologie učení a didaktiky, druhá se zabývá způsoby a prostředky aktivizace učební činnosti studentů. Tři oddíly první části pojednávají o psychologických a pedagogických základech aktivity, o formách a metodách vysokoškolského studia a o tom, jaký význam pro učitele i posluchače má dokonalé ovládnutí metod, bez nichž nelze aktivitu učení rozvíjet. Tři oddíly druhé části jsou věnovány formám a organizaci problémového učení na vysoké škole, ukazují způsoby a prostředky učební aktivizace posluchačů a odpovídají na otázku soudobých technických prostředků této aktivizace. Ke knize je připojen rozsáhlý seznam literatury (na 350 pramenů), jmenný a věcný rejstřík.

Tolik ke struktuře práce. Podrobněji se můžeme nyní dotknout pouze některých otázek. Jde nám hlavně o upozornění na závažné pedagogické dílo, k němuž se budeme nepochybně vracet podrobnějším a aktivním rozpracováním jednotlivých dílčích problémů a vztahů. Všimněme si především oddílu o tvořivosti v práci posluchačů vysokých škol (s.67–78). Nizamov cituje akademika P. L. Kapicu, podle něhož „rozvoj tvořivých schopností mládeže je stejně důležitý jako otázka míru a odvrácení atomové války“ (s.77).

Nizamov se podrobně zabývá klasifikací

tvořivých schopností a tvořivé práce a možnostmi, jak zapojit tvořivé metody do procesu vysokoškolského studia. Ukazuje na rozdíly mezi pracovním procesem chápaným v přesné postupnosti dílčích úkonů a mezi prací konanou v každém okamžiku s vynaložením všech znalostí a dovedností, prací řešící nové problémy. V základu tvořivosti leží komunistický vztah k práci: zahrnuje morální pohotovost k práci, psychologickou pohotovost (s vlastnostmi jako vytrvalost, rozhodnost, pozornost), profesionální pohotovost (schopnost organizovat vlastní práci a práci kolektivu) a dovednost samostatné a tvořivé práce.

Jenom letmo probírá autor definice tvořivosti a její ukazatele: víme, že těmto aspektům jsou věnována rozsáhlá knižní díla. Hodnotí kritéria tvořivé činnosti, zvláště kvalitu „novosti“ produktu, a správně upozorňuje na nesoulad mezi vnějším rázem té novosti a psychologickou nutností zkoumat vnitřní stránku tvořivé činnosti. Zabývá se subjektivní a objektivní složkou tvořivosti a pokouší se vystihnout v práci posluchače vysoké školy postupný přechod od složky subjektivní (neprojevující se navenek) přes „subjektivně objektivní“ (v diplomních pracích a řízeném podílu na výzkumech) až k „objektivní“, projevující se zjevným tvořivým výsledkem. Podrobněji se zabývá dialektickým vztahem vlastní učební činnosti a vedle ní výzkumné činnosti v pedagogické práci na vysoké škole. Dotýká se práce L. de Broila (Po tropam nauki, Moskva 1962), která velmi pečlivě zkoumá obě tyto složky vysokoškolského studia a konstatuje, že „optimální organizace rozvoje tvořivosti vyžaduje srovnávací analýzu struktur obou složek: vědeckého výzkumu a výuky“ (s. 75). Oddíl končí didaktickými pokyny k rozvíjení tvořivosti studentů a návrhem problémů psychologickopedagogického zkoumání problematiky.

Mezi organizačními formami učební činnosti na vysoké škole uvádí Nizamov diskuse, konzultace, exkurze, expedice, učební konference a samostatnou práci studentů. Zvláštní význam má samostatná práce posluchačů. Autor cituje Leninovu myšlenku, že bez určité samostatné práce nedojde člověk k pravdě v žádné vážné otázce (Lenin, Polnoje sobranie soč. 23, s. 68). Zabývá se dále etapizací úkonů a činností samostatné práce studentů a vyvozuje, že rozdíly v kvalitě této práce jsou ukazateli různých individuálních výsledků studia. Absolventi školy, kteří studovali u týchž učitelů a v podstatě stejnými formami a způsoby, se uplatňují v praxi

značně rozdílně. Nizamov podrobněji osvětluje příčiny, které narušují efektivitu samostatné práce studentů. Závisí jednak na samých studentech (nedostatek schopností, vůle, přípravy apod.), jednak na vysokoškolských učitelích, katedrách a děkanátech, Jsou to hlavně příčiny spojené s organizací učební práce, s nedostatkem času a s nedostatečnou kontrolou činnosti. Dovidáme se, že v současné době se hledají v SSSR formy a metody racionální organizace samostatné práce studentů. Autor uvádí řadu vědeckých děl věnovaných této aktuální otázce — práce S. I. Zinovjeva, V. B. Bondarevského, A. A. Golikova, J. N. Kuzeleva.

Nizamov pojednává dále o tom, jak lze řešenním problému aktivizovat hodinu přednášky, jejíž aktivizace je vždy obtížná. Víme — a autor to sám zdůrazňuje —, že přednáška se právem považuje za pasivní metodu, že se obecně cítí potřeba porušit její monologický ráz. Aktivizaci pomáhá, jestli přednášející nehlásá, ne-deklaruje informace, ale neustále usuzuje, rozvažuje a hodnotí, někdy dokonce polemizuje sám se sebou. Přednáška nemůže mít strnulou formu — měla by se proměnit v dynamickou pružnou formu učení. Je to ovšem problém velmi obsáhlý, než aby mohl být podrobně vyloučen hned na tomto místě, vysvětluje autor, ale uvádí aspoň tři typy takto aktivizované přednášky a charakterizuje je. Je to přednáška mající strukturu řešení problému, dále přednáška, při níž posluchači vlastní prací řeší problém za řízení učitele, a konečně třetí typ, počítající s kombinací obou forem přednášky. Nelze zapomínat ani na to, že problémy mohou být jak učební (poznávací), tak teoretické, a že aktivizace přednášky si nutně vyžádá řešení řady otázek mimo samu přednášku.

V souvislosti s tímto oddílem zmiňme se i o kapitole pokoušející se shrnout způsoby aktivizace. Autor se v ní obrací stejně k vnitřním i vnějším kvalitám přednášky a uvádí dlouhou řadu příkladů k ilustraci stanovených požadavků, zejména z oblasti politické a pedagogické (Lenin, Kalinin, Makarenko). Sleduje proces přednášky od samého počátku, uvádí psychologické zjištění Strachovovo, že po přestávce se posluchači ocitají „v nové psychologické situaci“, dovolává se statistických zjištění, pokud jde o optimální rychlost řeči, vzpomíná na Makarenkovo přesvědčení o potřebě jisté dramtizace učitelova a vychovatelova působení atd.

Vědeckým redaktorem Nizamomovy knihy byl akademik N. K. Gončarov. Je to práce vel-

mi podnětná, zároveň živá a zajímavá a je rozhodně zaměřena mnohem šíře než pouze na

oblast vysokoškolské pedagogiky.

Eliška Nováková

N. K. Krupskaja

PEDAGOGIČESKIJE SOČINENIJA V ŠESTI TOMACH

Pod redakcijej A. M. Arsenjeva, N. K. Gončarova a P. V. Rudneva. Moskva, Pedagogika 1978 – 1979.

V tomto i v minulom roku si celá naša pedagogická verejnosc pripomenula dve významné výročia spojené s menom významnej predstaviteľky marxistickej pedagogiky v Sovietskom zväze — Nadeždy Konstantinovny Krupskej.

Bohaté vedecké dielo N. K. Krupskej obsahuje takmer 400 zásadných štúdií, článkov, prejavov a recenzií, ktoré sa dotýkajú najzákladnejších otázok marxistickej pedagogiky a výchovy. Krupská rozhodujúcim podielom prispela k rozpracovaniu teoretických otázok všeobecnej pedagogiky, predškolskej výchovy, teórie výchovy mládeže i dospelých, pionierskeho hnutia, učiteľovej osobnosti a ďalších oblastí.

Krupskej pedagogické dielo bolo naposledy súhrnne predstavené v pôvodine vo vydaní N. K. Krupskaja: Pedagogičeskije sočinenija v desjati tomach. Moskva 1957—1963. Jednotlivé zväzky prinášali jej práce zoradené tematicky (napr. autobiografické články, všeobecné otázky teórie pedagogiky, organizácia ľudového vzdelávania, pracovná a polytechnická výchova, pionierske hnutie apod.), pričom však toto vydanie nebolo úplným súhrnom Krupskej spisov, prinášalo aj práce z oblasti knihovníctva a osvetu, korešpondenciu apod.

Časom sa v Sovietskom zväze prejavila nástojčivá potreba opäť sprístupniť pedagogickú tvorbu N. K. Krupskej a zaradiť do nového vydania niektoré novšie, menej známe alebo ešte neznáme práce. Preto Akadémia pedagogických vied ZSSR za redakcie A. M. Arsenjeva, N. K. Gončarova a P. V. Rudneva začína sprístupňovať pre pedagogických pracovníkov i širokú učiteľskú verejnosc nové vydanie N. K. Krupskaja: Pedagogičeskije sočinenija v šesti

tomach v moskovskom vydavateľstve Pedagogika.

Zostavovatelia nového vydania vychádzali z toho, že Krupskej pedagogické dielo i praktická riadiaca činnosc bola úzko spätá s epochou, sociálno-politickými úlohami rozvíjajúcej sa sovietskej spoločnosti i jej budúcnoscou, a preto volili pri zostavovaní jednotlivých zväzkov nie tematický postup, ale postup chronologický.

Chronologický princíp usporiadania Krupskej pedagogických prác umožňuje čitateľovi lepšie sledovať vývin jej pedagogického myslenia a jej schopnosc pohotovo reagovať na vznikajúce teoretické i praktické pedagogické a výchovné problémy v jednotlivých obdobiach vývinu Sovietskeho zväzu. Posledné vydanie pedagogického dedičstva N. K. Krupskej prináša teda v novom poňatí všetky jej základné diela, štúdie, články, prejavy, recenzie a umožňuje čitateľovi vytvoriť si dôkladný obraz o hĺbke, rozsahu a aktuálnosti jej teoretických prác a umožňuje konfrontovať jej chápanie výchovných problémov s ich riešením v súčasnej či už v sovietskej alebo v inej národnej pedagogike.

Vrelo doporučujeme pedagogické práce Nadeždy Konstantinovny Krupskej do pozornosti i našim čitateľom, nakoľko ono má stále svoju aktuálnosc aj v našich podmienkach a môže napomôcť pri riešení našich pedagogických a výchovných otázok. Krupskej pedagogické dielo zostáva trvalou hodnotou socialistickej marxistickej pedagogiky a bohatým zdrojom poučenia pre dnešok.

Vladimír Michalička

M. A. Prokofjev: Sovětská škola — škola rozvinuté socialistické společnosti (str. 3—12)

Jak realizovat závěry XXV. sjezdu v školské praxi, ukazuje usnesení „O dalším zdokonalování vyučování, výchovy žáků všeobecně vzdělávací školy a jejich příprava k práci“. Jsou zde rozpracovány otázky rozvoje všeobecného povinného středního vzdělávání, další zdokonalování výchovně vzdělávacího procesu, zkvalitňování pracovního vyučování, profesionální orientace žáků, aktuální otázky pedagogického vzdělávání a racionální organizace práce učitelů.

Škola v uplynulém desetiletí zdokonalila plán počátečního vyučování, upevnila se pokusná a laboratorní báze i speciální vybavení škol. V současnosti probíhá práce na přepracování učebních osnov a začíná pokus poskytovat zdarma učebnice. Hlavním úkolem školy je boj za efektivitu a kvalitu. Střední škola nevytváří již specialisty, ale utváří všestranně a harmonicky rozvinutou osobnost. Po ukončení střední školy by měl žák mít utvořený marxistický světový názor. Formování harmonicky rozvinuté osobnosti předpokládá těsné spojení školy a mimoškolních činností. Proto se učební činnost musí doplňovat systémem promyšlených opatření pro oblast mimovyučovací, organizování různé činnosti v kolektivu a upevňování návyků mravního jednání.

V realizaci úkolů komunistické výchovy mají velkou úlohu předškolní zařízení, která navštěvuje 13 milionů dětí.

Sovětská pedagogická věda poskytuje učitelům široký výběr metod a prostředků, kterými se dosahuje efektivnosti výchovně vzdělávací práce. Měl by napomáhat zobecňovat zkušenosti učitelů a propagaci teoretických poznatků do praxe škol. Učitel je důležitou součástí celého systému komunistické výchovy. Proto je třeba vytvářet pro každého učitele vhodné podmínky pro jeho profesionální růst a prohlubovat jeho studium marxisticko-leninské teorie. V přípravě učitelů je třeba posílit pedagogiku a psychologii, poskytnout budoucím učitelům základy metodiky výchovně práce a pomoc pro práci na venkovské škole.

Výsledky a perspektivy vzdělávání v SSSR (str. 13—35)

(Výběr materiálů všesvazového sjezdu učitelů, který se konal 28.—30. června 1978 v Moskvě.)

Sjezdu se zúčastnilo 3986 delegátů. V rámci sjezdu probíhala práce v sekcích: ideově politická a mravní výchova, pracovní vyučování a profesionální orientace, zdokonalování výchovně vzdělávacího procesu, práce pionýrů, komsomolců a samosprávy ve škole, zdokonalování počátečního vyučování, zdokonalování organizace a řízení vzdělávání a přípravy učitelů, sekce předškolní výchovy, zdokonalování dálkového a večerního studia, mimoškolní výchovy, pedagogické vědy a vědeckopedagogických kádrů.

Jedním z hlavních problémů posuzovaných na sjezdu bylo zdokonalování ideově politické a mravní výchovy. M. G. Minkevič se zabýval zesílením výchovné funkce školy, organickou jednotou vzdělávací a výchovné práce. Požadoval vědecké rozpracování osnov výchovně práce a vytvoření komplexního dokumentu, který by určoval obsah, formy a metody výchovy. Zabýval se významem organizace mimoškolní práce zabezpečující nepřetržitost procesu společenské výchovy. Vyzdvihl úlohu Komsomolu při přípravě mládeže a úlohu orgánů žákovské samosprávy zaměřenou na sjednocení kolektivů jako prostředku ideově mravní výchovy osobnosti.

Na řešení problémů tělesné výchovy se zaměřil referát L. P. Pavlova. K. B. Balachmetov hovořil v rámci přípravy mládeže na výběr profese o žákovských výrobních brigádách. Efektivní formou pracovního vyučování se staly učebně výrobní kombináty, kde se žáci bezprostředně podílejí na plnění výrobního plánu závodu. A. A. Bulgakov zdůraznil význam upevnění spojení všeobecně vzdělávací a profesionálně technické základny školy, které zabezpečují posloupnost učiva a kvalitně připravují mládež pro technická povolání. V letech 1978—80 se má zdokonalit organizace pracov-

ního vyučování všech žáků 9.—10. ročníku tak, aby vedlo k ovládnutí základů určité profese. Žákům by měla být zabezpečena systematická informace o potřebách průmyslu, o způsobu získávání kvalifikace.

Různé národnostní složení delegátů sjezdu vedlo k pozornosti věnované otázkám vyučování ruskému jazyku v národních školách.

Účastníci sekce problémů zdokonalování výchovně vzdělávacího procesu se zaměřili na obsah, metody a organizační formy práce, zlepšování řízení, utváření marxisticko-leninského světového názoru, otázky spojování vyučování s aktuálními problémy hospodářství.

Sekce přípravy učitelů se zabývala zvyšováním kvality a efektivity učitelské práce, aby nedocházelo ke ztrátám času a sil učitele. Při přípravě budoucích učitelů se má efektivněji využívat pedagogické praxe na školách. Je nutné zdokonalovat sebevzdělání pedagogických kádrů jako jednu z cest zvyšování kvalifikace, zabezpečit růst ideově politické, vědecké a kulturní úrovně učitelů. Větší pozornost při přípravě učitelských kádrů se má věnovat učitelům estetického cyklu, učitelům ruského jazyka a přípravě vychovatelů mateřských škol.

Ve vystoupeních ministra školství i dalších pedagogů se mnoho pozornosti věnovalo otázkám zvyšování efektivity i kvality vědeckovýzkumných prací, upevnění spojení teorie a praxe, začlenění nových pedagogických poznatků do praxe, jejich propagaci do širšího společenského prostředí.

Delegáti kladně ocenili práci vědců při přípravě učebních osnov, učebnic a pomůcek. Kriticky se vyjádřili k nesystematickému studiu a zobecňování pedagogických zkušeností a o malé účasti vysokých škol na komplexním sledování pedagogických otázek.

Aktuálními úkoly pedagogické vědy podle

mínění delegátů je rozpracování metodiky komunistické výchovy různých věkových skupin, sledování problémů utváření všestranně rozvinuté osobnosti a komplexní přístup k výchovnému procesu. Prezident Akademie pedagogických věd jménem jejich členů vytyčil dva směry pomoci škole — zlepšení přípravy učitelů studiem pedagogiky a psychologie a účast při sestavování učebnic a speciální literatury pro učitele.

G. N. Filonov: Vynikající pedagogický talent (str. 36—44)

Stať je určena k šedesátému výročí narození V. A. Suchomlinského, pokračovatele Lunačarského, Krupské a Makarenka.

Suchomlinskij na základě analýzy duševního života dětí rozpracovává aktuální problémy výchovy žáků v duchu komunistické morálky a humanistických vztahů. Teoreticky i metodicky se zabývá problémem organizace výchovného kolektivu žáků, vzájemnými vztahy osobnosti a kolektivu, rozvojem osobnosti v rodině i ve škole. Zásluha Suchomlinského spočívá v tom, že na dostupné metodické úrovni rozvíjel ideje o výchovných možnostech třídního a celoškolského kolektivu, zpřesnil představy a organizační strukturu, charakteru vzájemných vztahů v kolektivu, odhalil význam disciplíny.

Suchomlinskij dokázal, že organizace systému kolektivní pracovní činnosti dětí bez promyšlených individuálních úkolů napomáhajících vytváření atmosféry osobní odpovědnosti a závislosti členů kolektivu snižuje mravní efekt společné práce. Úspěšně se zabýval problémem pedagogického mistrovství vychovatele a otázkami pedagogické etiky, zejména etickými vztahy v pedagogickém kolektivu.

SOVETSKAJA PEDAGOGIKA 1978/10

Šedesát let leninského Komso-
molu (str.3—9)

Historie Komsomolu je nerozlučně spjata s dějinami socialistického státu a s bojem sovětského lidu pod vedením KSSS za vítězství socialismu a komunismu. Vznik Komsomolu a celá jeho činnost je úzce spjata se jménem V. I. Lenina, který rozpracoval ideově politické a organizační základy mládežnického hnutí.

Leninský Komunistický svaz mládeže se

účastnil všech nejdůležitějších okamžiků v životě národa. Během Velké vlastenecké války bojovali jeho členové za vítězství SSSR, přispívali k likvidaci negramotnosti. Aktivitu a iniciativu projevili Komsomol i v organizaci závodních škol práce. Byl věrným pomocníkem strany v letech industrializace a kolektivizace. Komsomol organizoval účast mládeže v ob-

jektech důležitého národohospodářského významu, organizoval socialistické soutěžení mládežnických kolektivů, byl patronem při obnově měst.

Jedním z nejdůležitějších současných úkolů Komsomolu je boj za kvalitu a efektivitu komsomolské práce. Spojení masových a individuálních forem práce způsobilo zvýšení společenské aktivity mládeže. Nové formy a metody získávání mládeže pro společenskou činnost vešly trvale do života škol, vedly k oživení práce pionýrské a komsomolské organizace, vzbudily iniciativu dětí. To vše vyžaduje od Komsomolu další zdokonalování systému výchovy sovětské mládeže, rozvoj její sociální a politické aktivity se zřetelem ke vzrůstající úrovni vzdělanosti a kulturnosti chlapců a dívek.

Předmětem zvláštní péče a pozornosti Komsomolu jsou problémy zvyšování efektivity ideologické práce mezi mládeží, utváření vědeckého světového názoru a zdokonalování systému politického vzdělávání.

Komsomol aktivně pomáhá pedagogickým kolektivům vytvářet odpovědný vztah žáků k učení a ovládnout základy marxisticko-leninské teorie a speciálních disciplín. Různé kroužky, olympiády apod. vychovávají u žáků vysokou osobní odpovědnost za kvalitu učební práce, vypracovávají dovednosti orientace v toku politických a vědeckých informací, učí tvůrčím způsobem uplatňovat poznatky v životě a uvědoměle si volit profesi.

Komsomol spojuje představitele více než jednoho sta národů a národností, účastní se mírové politiky, je částí mezinárodního mládežnického demokratického hnutí.

N. V. Truščenko: Komsomol – bojová rezerva a pomocník strany (str. 10–19)

V socialismu se Komsomol stal důležitým prvkem politického systému. Asi ve dvou stech článků jsou obsaženy názory V. I. Lenina na problémy komunistické výchovy mládeže a názory na práci komunistů s mládeží. Od prvních dnů své existence se Komsomol nazývá Komunistickým svazem mládeže. Združuje tím, že je budován na ideové platformě komunistů.

Komsomol umožňuje členům projevit kvality své osobnosti, dává možnost prověřit sebe v praxi společenské práce. Za léta své existence připravil Komsomol ke vstupu do strany 13 miliónů členů, tj. každého jedenáctého komsomolce.

V přípravě a výchově kádrů patří velká úlo-

ha komsomolským učebním zařízení a kursům, jejichž síť se zdokonaluje podle konkrétní situace a v souladu s úkoly KSSS.

Mládež se účastnila budování socialismu, pomáhala při zakládání nových závodů, dolů, železnic, pracovala na Urále, v Sibiři, v Kazachstánu, ve Střední Asii, na vesnici pomáhala při kolektivizaci. Během Velké vlastenecké války hájilo 3,5 miliónů mládeže vlast, po ukončení války se mládež účastnila obnovy země, na budovatelské stavby odjelo 1, 5 miliónu mládežníků, k zúrodňování celin 500 tisíc.

XXV. sjezd KSSS vysoko ocenil činnost Komsomolu jako pomocníka strany a vyzval mládež k aktivní účasti na budování komunistické společnosti.

Ž. E. Zavadsckaja: Úloha školního Komsomolu při utváření společenského mínění žákovského kolektivu (str. 20–23).

Autorita společenského mínění a jeho vliv na uvědomění a jednání členů společnosti se realizuje v socialistickém kolektivu. Zvláštní význam má společenské mínění pro upevnění žákovské samosprávy, která je spojujícím článkem mezi jednotlivcem a celoškolním kolektivem.

Kolektiv, kde vládne zdravé společenské mínění, úspěšně ukládá svým členům vysoké morální požadavky, ukazuje společensky významné perspektivy rozvoje, zabezpečuje organizační strukturu orgánů samosprávy, chrání zájmy kolektivu i práva každého člena.

Komsomolská organizace utváří mravní přesvědčení svých členů a zabezpečuje u nich výchovu společenského zaměření. Mnohaleté studium a zobecnění zkušeností z činnosti komsomolských organizací na školách ukazuje, že utváření společenského mínění v žákovském kolektivu se ještě nestalo předmětem zvláštní péče a požadavků kolektivu se nedostatečně využívá jako výchovného faktoru. Zdravé jednotné mínění kolektivu může být vytvořeno za podmínky cílevědomého politického a mravního vzdělávání zabezpečujícího vysokou úroveň uvědomění kolektivu, utváření světového názoru.

Školní kolektiv stanoví normy, tradice mravního jednání, vypracovává hodnotové orientace, ideály, upevňuje sociálně hodnotné kolektivistické vztahy, vytváří mravní klima života kolektivu.

Účast každého žáka na životě kolektivu, při

řízení jeho práce, při plánování úkolů a cílů vytváří aktivní životní pozici, určuje jeho společenskopolitickou a pracovní činnost. Komsomolská organizace zabezpečuje tak výchovu společenské zaměřenosti svých členů.

P. I. Ševčenko: Zkušenost z aktivní účasti školní komsomolské organizace na profesionální orientaci (str. 24—28)

Školy shromáždily cenné zkušenosti profesionální orientace a přípravy mládeže k práci v různých oblastech národního hospodářství. Pedagogové spolu se společností seznamují žáky se současným průmyslem i zemědělstvím, organizují pro žáky konzultace, setkání s předními pracovníky, exkurze aj. Speciální kabinet vy tvořené na školách seznamují žáky s profesí a podmínkami práce na závodech.

Komsomolské kolektivy a pedagogické kolektivy si při plánování práce profesionálního poradenství stavějí konkrétní cíle — odhalit sociální význam a prestiž specializací, zejména metalurgických, strojírenských a zemědělských. Reálnou pomoc poskytují komsomolské organizace, které hledají nové formy účasti žáků ve společensky prospěšné činnosti.

Cílem různých forem práce je, aby žáci poznali své zájmy a individuální zvláštnosti, měli představy o budoucí profesi. Takovými formami je například organizování konferencí například na témata zaměstnání našich rodičů, patronáty se závody, společné akce komsomolských organizací, diskusní večery, vytváření skupin žáků 8.—10. ročníku podle zájmu, komsomolská organizace využívá i školního rozhlasu a časopisu.

System práce má kladné výsledky, jestliže se komplexně využívá rozličných forem v procesu studia i v mimoškolní práci žáků.

D. B. Dondurej: Zvláštnosti výchovného působení umělecké literatury na žáky (str. 29—34)

Umění dává každému možnosti pro rozvoj individuálních sklonů, utváření emocionálního a intelektuálního světa. Ovlivňuje všechny stránky lidské činnosti, v kterých jsou vyjádřeny potřeby osobnosti jako subjektu kultury i jako člena sociálního a kulturního společenství.

Stát je zaměřena na zdůraznění komplexního přístupu ke studiu působení umělecké literatury na osobnost žáka. Jejím cílem je rozšíření

představ o možnostech výchovy prostředky umění. Estetické funkce se sledují jako součást obecného ideově uměleckého a světonázorového potenciálu.

Při sledování funkcí umělecké literatury v utváření člověka nového typu je třeba vidět, že se účastní nejen jeho estetického rozvoje, ale zahrnuje celý osobnostní potenciál mladého člověka — jeho mravní a ideově politické přesvědčení, emocionální sféru, intelektuální schopnosti, návyky mezilidského styku.

Umění se stává jedním z nejmocnějších prostředků harmonizace různých stránek lidské činnosti, efektivním způsobem jeho stejnoměrného zdokonalování.

A. V. Usova: Aktuální otázky výuky fyziky (str. 35—40)

Dílčím metodikám vzniká na základě úkolů stanovených stranou a vládou v oblasti lidového vzdělávání řada aktuálních problémů dalšího zdokonalování obsahu a struktury předmětu.

Koncipování předmětu fyziky na základě těchto úkolů předpokládá:

- 1) provést analýzu tendencí rozvoje fyziky jako vědy a jejich možných přínosů do různých dalších oblastí vědy a techniky,
- 2) provést odpovídající výběr učebního materiálu s ohledem na poznávací možnosti žáků, tempo vnímání a zpracování různých pramenů informací,
- 3) učit na základě teoretických a experimentálních sledování optimální strukturu materiálu zabezpečující rozvoj základních vědomostí, osvojení fyzikálních teorií a utváření vědeckého světového názoru.

Je nutné sledovat základní didaktické funkce učebnic, určit jejich strukturu a komponenty, kterými se tyto funkce realizují, metody sdělování informací, organizaci myšlenkové i praktické činnosti žáků v procesu práce s učebnicí. Ve spojení se zvýšeným objemem informací vzniká nevyhnutelnost rozpracování takových metod, které by zabezpečovaly rychlé tempo osvojování informací žáky. Řada problémů vzniká v metodice fyziky ve spojení s používáním technických prostředků v učení.

V oblasti metodiky fyziky vznikají výzkumy na témata systematizace a zobecnění poznatků žáků v procesu výuky fyziky, mezipředmětové vztahy fyziky k ostatním učebním předmětům, utváření vědeckého světového názoru žáků při výuce fyziky.

M. Ja. Goloborodko: Didaktické aspekty zdokonalování chemického vzdělávání (str. 40–45)

Při určení možností zdokonalování středního chemického vzdělávání je třeba analyzovat vztahy učebního předmětu chemie k odpovídající vědě a ostatním předmětům přírodovědného cyklu se zřetelem k jeho obsahu a poznávací činnosti žáků.

Spojení chemie s ostatními předměty přírodovědného cyklu se nemůže uskutečnit vně závislosti na obsahu a struktuře sousedních předmětů. Nejužší souvislost je mezi chemií a fyzikou. Vzájemné spojení chemie s přírodovědnými učebními předměty a v první řadě s fyzikou může spolupůsobit na zesílení polytechnické zaměřenosti chemického vzdělávání. Analýza osnov a učebnic chemie a fyziky ukazuje, že jsou ještě nedostatečně realizovány mezipředmětové vztahy.

G. G. Maslova: Cesty normalizace zátěže žáků při vyučování matematice (str. 45–51)

Realizace ustanovení ÚV KSSS předpokládá celý komplex opatření, zkrácení učebních osnov a učebnic s ohledem na nadbytečné informace, aby se zvýšila efektivita práce. Z učebních plánů 6.–10. ročníku jsou vyřazeny otázky, které nemají velký obecně vzdělávací význam a doposud byly uchovávané pouze tradicí. Vypuštění zbytečných informací ovlivnila i změna požadavků na dovednosti žáků. Do předmětu matematika jsou členěny nové poznatky a metody důležité pro všeobecně vzdě-

lávací a profesionální orientaci. Je posílena praktická zaměřenost školní matematiky a rozšířena všeobecně vzdělávací úloha předmětu.

Částečné zkrácení osnov, zdokonalování učebnic, likvidace zastaralého materiálu, posílení zřetele k výchovným aspektům předmětu a efektivitu hodiny budou napomáhat zvyšování matematické přípravy žáků v souladu s požadavky na školu.

G. S. Kalinova, B. D. Komissarov, L. V. Rebrova: Biologické vzdělávání a utváření vědeckého světového názoru žáků (str. 52–55)

Řešení úkolu utváření vědeckého světového názoru obsahuje nejen zvyšování ideově teoretické úrovně vzdělávání, ale i zdokonalování metod začleňování žáků do učební činnosti, napomáhající osvojování poznatků, formování přesvědčení, rozvoji myšlení, samostatnosti a tvůrčí iniciativy.

Světónázorový význam pro žáky má odhalení praktické úlohy revolučního učení a ekologie jako základu ochrany přírody. Seznámení se se základy darwinismu dává možnost vědecky dokázat reálnost procesu evoluce a pochopit jeho materiální příčiny. Geneze teoretických poznatků s využitím problémového učení, objasnění systematizující, světónázorové a praktické funkce biologických teorií dovoluje žákům chápat materialistickou dialektiku, rozvoj a poznatelnost světa, vytváří předpoklady pro vědecký světový názor a přesvědčení o reálnosti světa.

Jana Rymešová

Wanda Bobrowska — Nowak
ZARYS DZIEJÓW WYCHÓWANIA PRZEDSZKOLNEGO
Warszawa, Wydawnictwo szkolne i pedagogiczne 1978, I. díl 400 s., II. díl 196 s.

Rozšiřující se vysokoškolská příprava pracovníků v předškolní výchově v PLR klade stále větší nároky na vypracování a vydávání učebnic a studijních materiálů, které by se staly jak didaktickým pomocníkem, tak východiskem k vědeckému zkoumání problematiky předškolní výchovy. Dějiny každého oboru zpracované marxistickou metodologií umožňují vědecký pohled na současný vývoj a problémy jejich řešení v oblasti teorie i praxe. Pochopení a kritické využití pokrokových tradic podněcu-

je tvůrčí myšlení, zvyšuje citlivost pro progresivní tendence ve vývoji a pomáhá utvářet potřebné vlastnosti socialistických osobností řídicích výchovu a vzdělání dětí, mládeže i dospělých. Takto lze formulovat motivy, které vedly doc. dr. W. Bobrowskou, vedoucí katedry dějin výchovy na Institutu pedagogiky Slezské univerzity v Katovicích, k vydání velmi hodnotné publikace, kterou skromně nazvala pomocným materiálem pro pracoviště vzdělávající učitele předškolní výchovy. Promyšlený způsob zpra-

cování má umožnit použití publikace i ve stře-
doškolských institucích vzdělávajících učitelky
předškolních zařízení. To však nic nemění na
vysoké úrovni publikace.

První díl je stručným syntetickým přehledem
pedagogických teorií a vývoje praxe v před-
školní výchově od nejstarších dob až po dru-
hou světovou válku. Autorka hodnotí myšlen-
ky velkých pedagogických osobností i praxi
historicky vzniklých institucí výchovy dětí do
sedmi let věku, včetně rodinné výchovy. Vý-
klad je rozčleněn do dvaceti hutných kapitol,
v kterých lze sledovat linii pokrokové tradice
jak v oblasti pedagogické reflexe, tak předškol-
ního výchovného působení. Najdeme zde kapi-
toly věnované antickým názorům, renesančním
myslitelům, Komenského koncepci rodinné vý-
chovy — mateřské školy, názorům Lockovým,
Rousseauovým, Pestalozziho systému přípravy
dětí pro práci i vědu atd. Je zde samozřejmě
zastoupena i literatura polské provenience,
hlavně od období činnosti Komise národní vý-
chovy, např. D. M. Krajevského, J. Smiadecké-
ho a dalších tvůrců pedagogických spisů a čas-
opisů pro děti.

V kapitolách, které se zabývají prvními
evropskými novodobými institucemi předškol-
ní výchovy, je zvláštní kapitola věnována naše-
mu J. V. Svobodovi a jeho vlivu na polskou li-
teraturu o opatrovnách. Vzniku vědecké peda-
gogiky proletariátu je věnován výklad Marxo-
vých a Engelsových názorů na výchovu a opa-
třením Pařížské komuny v péči o děti. Další ka-
pitoly jsou zaměřeny na vývoj v Rusku a Pol-

sku do roku 1917 a 1918. Zde najdeme hodno-
cení řady méně známých osobností se značným
významem pro předškolní výchovu. Zajímavé
je např. kritické hodnocení Fröbelova systému
E. Konradim. Obsáhlá kapitola je rovněž věno-
vána kritickému zhodnocení reformních návr-
hů na předškolní výchovu v Evropě na přelo-
mu 19. a 20. století. Poslední kapitoly podávají
přehled koncepčních a organizačních základů
institucí předškolní výchovy v Polsku a Sovět-
ském svazu v meziválečném období, kdy se
tvoří předpoklady a základy socialistické před-
školní pedagogiky.

Na konci prvního dílu je podán přehled dů-
ležitých událostí v dějinách předškolní výcho-
vy, bohatá bibliografie a téměř 50 úkolů pro
hlubší seminární nebo samostatné studium. Ne-
chybí ani cenný jmenný rejstřík.

Druhý díl obsahuje výběr textů z děl nejvý-
znamnějších světových i polských autorů a má
sloužit analytickému studiu, bez kterého nelze
splnit úkoly studia z prvního dílu.

Zdařilá práce doc. Bobrowské — Nowakové
je prvním dílem, které doplňuje dějinami před-
školní výchovy a pedagogiky zatím dvoudílnou
akademickou „Historii wychowania“ a třídílné
„Prameny k dějinám pedagogiky“, které mají
polští studenti i učitelé k dispozici. Byl jsem
svědkem, jak dobře a v hojně míře jsou tyto
publikace využívány a jak umožňují rychlý
rozvoj vzdělávání polského učitelstva i inten-
zivní rozvoj vědeckého bádání v oblasti dějin
pedagogiky.

Vladimír Krejčí

Gerhart Neuner a kol.

PÄDAGOGIK

Volk und Wissen, Berlin 1978, 464 s.

Sešedesátá léta jsou pro státy socialistické-
ho tábora charakteristická sblížením škol-
ských soustav a budováním i zdokonalováním
organizačního systému integrace na úseku
marxisticko-leninské pedagogiky. „Infrastruk-
tura“ této socialistické integrace přispěla vý-
znamnou měrou k prohloubení doslova geo-
metrickou řadou se rozvíjející kooperace. V té-
to oblasti plní nezastupitelnou funkci meziná-
rodní kolektivy zaměřené na zpracování vyty-
povaných fundamentálních úkolů. Mimořádně
závažnou a zásadní úlohu splnil sovětsko-
německý kolektiv, který za vskutku složitých
podmínek vypracoval učebnici pedagogiky, jež

by byla založena na optimální syntéze špičko-
vých výsledků marxisticko-leninské pedagogi-
ky zemí RVHP.

Na knižním trhu se v poslední době obje-
vila obsahově hutná a rozsahem objemná
práce, jejíž název se podle místa vydání
opakuje ve dvou jazycích — v německém
a ruském.¹⁾ Pedagogika připravená společ-
ným úsilím vědců dvou akademií pedagogic-
kých věd — SSSR a NDR — obsahuje vý-
sledky nejnovějších výzkumů provedených
sovětskými i německými specialisty v ruz-
ných oblastech pedagogiky a nejlepší zkušeo-
nosti výchovně vzdělávacích systémů So-

větského svazu, NDR i ostatních států RVHP.

Autorský kolektiv vycházel ze skutečnosti, že proces budování vyspělé socialistické společnosti a vytvoření základů pro postupný přechod ke komunismu jsou nerozlučně spjaty s komunistickou výchovou pracujících a zvláště mládeže. Také v ideologickém boji mezi socialismem a kapitalismem má důležitou úlohu výchova.

Požadavky na pedagogiku jako vědu jsou tedy objektivně větší a rozmanitější. Učitelé a vychovatelé, kteří řeší tvůrčím způsobem úkoly komunistické výchovy dospívající generace, očekávají od pedagogiky vědecky zdůvodněnou pomoc. Podobně je tomu také s různými společenskými organizacemi, které se rovněž podílejí na procesu komunistické výchovy. Podobně politická a ideologická práce i procesy řízení v různých oblastech společenské činnosti jsou svými logickými strukturami spojeny s pedagogikou.

Vzhledem k velmi rozmanitým požadavkům a očekáváním je v souvislosti s tvorbou každé Pedagogiky účelné přesně vymezit okruh adresátů. Předkládaná publikace „Pedagogika“ se soustřeďuje na řešení otázek výchovy v dětském věku a v dospívání, neboť v tomto vývojovém úseku se kladou a fixují rozhodující základy pro rozvoj všestranně a harmonicky rozvinuté socialistické osobnosti. Klade výchovu v systému lidového vzdělání do těžiště, vždy však v těsném vztahu k procesu výchovy v ostatních oblastech života socialistické společnosti. Publikace se obrací především ke studentům vysokých škol pedagogického zaměření a ke studentům odborných škol i univerzit, jakož i k učitelům a vychovatelům všeobecně vzdělávacích škol.

Redakční kolegium i autoři chápou pedagogiku jako vědu o výchově (Erziehung). Úkoly marxisticko-leninské pedagogiky vidí v osvětlování zákonitostí výchovy v rozvinuté socialistické společnosti při postupném přechodu ke komunismu. Jedním z nejzávažnějších úkolů je proniknout vědecky školskou politiku i praktickou činnost učitelů a vychovatelů, zobecňovat praktické zkušenosti a dávat doporučení a pokyny pro každodenní pedagogickou práci. Předkládaná kniha usiluje o propracování pojetí pedagogiky jako teoreticky náročné a prakticky účinné vědy.

V učebnicích pedagogiky v Sovětském svazu i v jiných socialistických zemích najde čtenář jiné varianty pojetí pedagogiky jako vědy. Redakční kolegium i autoři analyzovali dlouho-

dobý vývoj ve výzkumu a v teorii a volili takové pojetí pedagogiky jako vědy, které se proslazuje v současné době v socialistických zemích jako vývojová tendence. Základní ideou a vztahným bodem tohoto perspektivního pojetí je výchova všestranně a harmonicky rozvinuté socialistické osobnosti.

„Společnost — výchova — pedagogika“ — tak je nazván první díl závažné kolektivní práce. Charakterizuje společenskopolitické a filozofické základy pedagogiky. Analýza marxisticko-leninského učení o výchově a historický nástín vytváření názorů na všestranný a harmonický rozvoj osobnosti umožňují čtenáři hlouběji proniknout do podstaty školské politiky strany dělnické třídy v podmínkách socialismu.

Tento díl publikace obsahuje základní pojetí výchovy v úzkém sepětí s teoriemi osobnosti a společnosti. Prezentuje fundamentální principy školské politiky socialistického státu a řadí poznatky o zákonitostech individuálního vývoje dětí a mladistvých do shrnujícího přehledu. Pod zorným úhlem těchto základů teorie osobnosti a společnosti je analyzován pedagogický proces s cílem vypracovat východiska pro vysokou kvalitu jeho řízení a organizace.

Politickosociální funkce výchovy jako důležitého nadstavbového jevu může být vědecky vysvětlena pouze na základě objektivní analýzy společenských poměrů, ekonomického bytí společnosti, třídního boje a boje idejí. Pro dělnickou třídu výchova byla a je nástrojem boje proti vykořisťování a útlu, za vybudování beztřídní, komunistické společnosti.

V procesu revoluční přeměny společnosti se stává výchova součástí revoluce v ideologii a kultuře, bez níž nelze definitivně překonat starý společenský řád a vybudovat komunismus. Marxisticko-leninské pojetí výchovy vyplývá z vědeckého pochopení zákonitostí vývoje společnosti a historického poslání dělnické třídy, jak je zprostředkovává marxismus-leninismus.

Všestranný a harmonický rozvoj všech jedinců vyžaduje všestrannost a rozmanitost osvojovaných kulturních oblastí, činností a vztahů ve výchovném procesu. Klasikové marxismu-leninismu považovali komunistickou výchovu za jednotu rozumové výchovy, světonázorové výchovy, polytechnické výchovy, estetické a tělesné výchovy. Komunistická výchova je tedy zaměřena na všestranný a harmonický rozvoj osobnosti. Proto jde také ve výchovném procesu o to, zajistit vyvážený, proporcionální vztah mezi jednotlivými strán-

kami výchovy, přičemž nelze zanedbávat nebo naopak absolutizovat některou její stránku.

Pro marxisticko-leninské pojetí výchovy je dále charakteristické, že klasikové marxismu přisoudili rozhodující úlohu ve vývoji člověka revoluční přetvářející činnosti. Předmarxističtí materialisté správně poznali, že především špatné okolnosti jsou odpovědné za zmrzačené, ponížené lidi. Ale ve svém mechanickomaterialistickém způsobu myšlení nenašli žádné východisko pro změnu podmínek života lidí. K. Marx k tomu konstatuje: „Koincidence změny okolností a lidské činnosti může být postižena a racionálně pochopena jen jako převratná praxe.“

Komunistická výchova může mít vliv na všestranný a harmonický rozvoj osobnosti jen tehdy, když podněcuje, organizuje a vede aktivní, revolučně přetvářející činnosti. To je rozhodující „páka“ k cílevědomému ovlivňování osobnosti. Bez činnosti není možné osvojování kultury, žádný proces učení, práce, lidského vývoje. Jen prostřednictvím aktivních činností se stává setkání s kulturními statky procesem osvojení, v němž se osobnost rozvíjí. Toto dialektické pochopení vývoje je pro marxisticko-leninské pojetí výchovy základní.

Druhý díl publikace je věnován procesu výchovy a zdůrazňuje jednotu vědomí a chování. Výchovný proces je chápán jako komplexní jev s jednotnými principy a s jednotným přístupem k výběru obsahu, forem, metod i k analýze výsledků výchovy. Systematizující úlohu příkládají autoři komunistickému světovému názoru a morálce.

V těžišti komunistické výchovy je vždy vytvoření přesvědčení, postojů a charakterových vlastností v souladu s komunistickým světovým názorem a morálkou. Přesvědčení se vytváří prostřednictvím poznatků a praktických zkušeností. Vytvoření vědecky zdůvodněného přesvědčení předpokládá, že si děti a mládí osvojí objektivní kritéria pro hodnocení společenských jevů. Předpokladem je studium základů marxisticko-leninského světového názoru v nerozlučném spojení s osvojením četných poznatků jednotlivých vědních disciplín.

Pro vytvoření přesvědčení je zvláště důležitá aktivní činnost, zaujímání vlastních postojů, hodnocení a rozhodování. Jestliže se dospívající, zvláště ve starším žákovském věku, málo zapojuje do procesu výchovy jako subjekt, mohou se vytvořit pro upevnění přesvědčení „bariéry“.

Proto musí všichni pedagogové při řízení výchovného procesu dbát o to, aby se žáci stali

aktivními členy kolektivu. Charakter kolektivních vztahů je vždy určován světonázorovými idejemi a odpovídajícími morálními normami a způsoby chování. Individuální psychický odraz skutečnosti, osvojení vědomostí, morálních hodnocení a přesvědčení jsou vždy ovlivňovány a korigovány kolektivními vztahy a mýněním.

Z psychologického hlediska je vytváření komunistického uvědomění a chování procesem interiorizace. Žák musí znát a chápat normy žádoucího chování, uznávat je a řídit se jimi.

Třetí díl knihy pojednává o podstatě vyučování v socialistické škole, v jehož procesu se dostává dětem a mladistvým základního všeobecného vzdělání, které je ovlivňováno jednotou vědy a ideologie a má výrazně polytechnický charakter. V systému vyučovacích předmětů si žáci plánovitě osvojují základy věd, techniky, ideologie, umění a kultury i společenské praxe. Učení orientované na vědecké poznání je hlavní činností dětí a mladistvých. Učení v procesu vyučování je těsně spojeno s procesy učení mimo vyučování, podněcuje je a opírá se o ně.

Vyučování umožňuje žákům vytváření systému solidních a použitelných vědomostí ze všech oblastí vzdělání. Dále přispívá výrazným způsobem k vytváření základů komunistického světového názoru a morálky. Ovlivňuje rovněž významně rozvoj tvůrčích sil žáků a vytváření duchovních kulturních potřeb a schopností.

Podstatou vyučovacího procesu je předávání a osvojování systému solidních, použitelných a trvalých vědomostí a dovedností. Poznávací proces ve vyučování probíhá podle obecných zákonitostí lidského poznání, které byly odhaleny marxisticko-leninskou teorií poznání. Zároveň však má — jako speciální poznávací proces — zvláštnosti, ke kterým je třeba přihlížet při plánování, řízení a organizování vyučovacího procesu.

Praxe je cílem, základem a kritériem pravdy lidského poznání. Spojení teorie a praxe se realizuje vytyčením cíle ve vyučování, obsahem, praktickými činnostmi a sociálními vztahy žáků (produktivní a společensky prospěšná práce, politická a kulturní činnost), jakož i prvky praktického předmětného jednání žáků při vyučování (experimentování, konstruování, řešení výzkumných úkolů atd.).

Čtvrtý díl publikace, „Řízení a organizace vzdělání a výchovy ve škole a úlohy pedagoga“, vychází ze skutečnosti, že každá škola je živým organismem, je místem, kde žáci pracují, učí se a tráví podstatnou část svého života. Školní kolektiv se rozvíjí v dynamickém procese

su, pro který stanoví ředitel určité etapy, a to po poradě se stranicou, odborovou a dětskou i mládežnickou organizací.

Pátý díl, „Jednotný socialistický vzdělávací systém a perspektivy jeho rozvoje“, obsahuje současně fundovanou kritiku buržoazních pedagogických teorií i školy v kapitalistických státech. V úvaze o perspektivách rozvoje socialistické školy zdůrazňují autoři celodenní pedagogický proces, který účelně koordinován s rostoucími výchovnými možnostmi a aktivitami socialistických podniků, dětské a mládežnické organizace, rodin, masových sdělovacích prostředků a všech ostatních výchovných sil společnosti dovoluje rozvíjet živé formy mnohostranného a obsahově bohatého života dětí a mládeže ve škole i mimo ni. To je nezbytné pro vytvoření optimálních předpokladů pro všestranný a harmonický rozvoj osobnosti. Za pomoci dětské a mládežnické organizace a za jejího stále většího podílu na uvědomělé a cílevědomé organizaci tohoto pedagogického procesu jsou děti včas a solidně připraveny na převzetí odpovědnosti ve společensky angažované činnosti.

Zvláštní význam má v dalším vývoji výchovně vzdělávacího systému spojení produktivní práce s vyučováním a gymnastikou, jakož i s polytechnickým vzděláním. Produktivní práce žáků může být organizována přímo ve výrobě, jestliže to odpovídá jejímu charakteru, nebo ve speciálních polytechnických střediscích, v zákovských výrobních závodech, zákovských brigádách, stavebních brigádách, v táborech práce a odpočinku a v jiných formách. Ať je však produktivní práce organizována jakkoliv, bude ve stále větším měřítku vtažovat žáky do

organizátorsko-ekonomických vztahů ve výrobě, do racionalizačních prací a do hnutí novátorů.

Pedagogicky přesně promyšlená organizace produktivní práce vytvoří u žáků komunistický postoj k práci a podpoří rozvoj návyků pracovní disciplíny. Ještě větší podíl mládeže na produktivní práci bude podobně jako systém tělesné výchovy sloužit vytvoření zdravé a výkonné osobnosti. V každé škole bude všem žákům umožněno podílet se kromě hodin tělesné výchovy také na mimotřídních tělesných cvičeních, putování a turismu.

Závěrem je možno konstatovat, že dlouho očekávaná publikace daleko předčila byt i náročné přestavy o výsledcích spolupráce socialistických pedagogů. Důsledné užití marxisticko-leninské metodologie, komplexní pohled na pedagogiku včetně kritiky buržoazních koncepcí dává do rukou čtenáře dílo, které překonává vše, co dosud bylo na tomto poli vykonáno. Potvrzuje, že je pouze v silách kolektivu zpracovat látku tak širokého záběru. Nejsilnější stránkou publikace je její přesvědčivá argumentace ve prospěch předností marxisticko-leninské pedagogiky a socialistické školy, její zaměření na budoucnost, které nás opravňuje ji nazvat pedagogikou optimismu.

Rudolf Opat

¹) *Pedagogika*. Moskva, Prosveščeniye 1978. G. Neuner, hl. red., Ju. K. Babanskij, odpovědný red. vydání v SSSR, K.-H. Günther, E. Drefenstedt, A.I. Piskunov, D.B. Elkonin, H. Stolz.

Charles Hummel

L'ÉDUCATION D'AUJOURD'HUI FACE AU MONDE DE DEMAIN

Paris, Presses Universitaires de France 1977, 208 s.

Publikace o dnešní výchově vzhledem k zítřejšímu světu, kterou vydalo UNESCO, resp. jeho Mezinárodní byro pro výchovu v Ženevě (BIE) na základě 35. mezinárodní konference o výchově v Ženevě roku 1975, je podle textu na obálce knihy „co možná nejobjektivnějším rozbořem vedoucích výchovných tendencí a problémů v dnešním světě“. Autorem je Švýcar Charles Hummel, reprezentant Švýcarska

v radě BIE, který je podle generálního ředitele UNESCO zvláště kvalifikován k této práci.

Je nesporně obtížné vyvodit přijatelné závěry z osmdesáti pěti vládních zpráv o stavu školství v jednotlivých členských zemích UNESCO a z rozsáhlé, ale značně jednostranné literatury, která se uvádí v závěrečné bibliografii spisu (autor např. kládá píše v úvodu, že nechte ruský), avšak již index v textu citovaných

zemí ukazuje, že zmínky o jednotlivých státech jsou (a to i rozsahem) velmi nerovnoměrné a že se například častěji uvádí třeba Švédsko než Sovětský svaz, Německá spolková republika je uvedena sedmkrát, Jugoslávie šestkrát a naproti tomu Německá demokratická republika přes rozsáhlou systematickou přestavbu jejího školství vůbec ne, stejně jako Československo a Maďarsko. Bulharsko a Rumunsko se připomínají jednou, zato třeba Tanzanie osmkrát, Kamerun a Peru sedmkrát atd. Přitom autor píše v předmluvě v souvislosti s ruštinou (tj. především s SSSR), že zde většina použitých informací pochází z oficiálních pramenů, které prý tedy mají „tendenci k přílišnému optimismu“ (s. 9).

První kapitola značně obecně, avšak rovněž s řadou příkladů (mezi nimi z výkladu prof. D.V. Jermolenka o základních principech vzdělání a výchovy v SSSR) pojednává o pedagogických reformách a inovacích, které nacházíme všude ve světě a jejichž rysy autor osvětluje v dalších kapitolách: o teorii a praxi celoživotního vzdělávání, o demokratizaci výchovy, o výchově a společnosti a na závěr o zítřejší výchově. Obsahuje množství různých uspořádaných informací s tabulkami a diagramy o řadě problémů.

Celoživotní vzdělávání s jeho rozmanitými aspekty se chápe jako integrace všech vzdělávacích procesů v jedinou soustavu širší než zahrnující pouze profesionální aspekt vzdělávání. Toto celoživotní vzdělávání předpokládá novou pedagogiku, přizpůsobenou potřebám naší doby. Mnoho místa se v této souvislosti věnuje mimo jiné boji proti analfabetismu. Podle autora je to snad jediný problém, který bude jednoho dne definitivně rozřešen.

Demokratizace vzdělání je jednou z prioritních otázek ve všech zemích světa, které se zabývají pedagogickými problémy, je však podle autora buď módním politickým nebo idealistickým heslem, nebo přemětem vážného úsilí a hlubokých rozborů. K tomu se správně dodává, že realizaci této demokratizace nelze redukovat na prostý pojem rovnosti šancí nebo například odstranění diskriminace v přístupu do škol. Zato je sporný závěr kapitoly, tvrdí-li autor po uvedení příkladů upomínajících na volnou školu z počátku století, že se tradiční škola se svými jednotlivými stupni v perspektivě celoživotního vzdělávání změní ve výchovné a kulturní středisko otevřené celé společnosti. Tyto komplexy mají zahrnovat kromě škol různých úrovní a orientací zařízení pro vzdělávání dospělých, střediska pro trávení volného

času, domy mládeže, knihovny, sociální střediska atd.

Rozsáhlá kapitola o výchově a společnosti zvláště výrazně dokumentuje skutečnost, že na rozdíl od Západu a rozvojových zemí jsou zde málo slyšeny, a to pouze z několika nepřímých pramenů, socialistické země, nadto pak s obratně formulovaným antisocialistickým zkrslujícím podtextem počínaje v prvním odstavci výkladem, že „dnes diskuse o závislosti vzdělávacích soustav na sociálních soustavách, stejně jako o vztazích výchovy k společnosti a jejím změnám, je velmi živá, zvláště v liberálních zemích... Zdá se, že pro socialistické země tento problém nevzniká, pro ně je samozřejmé, že výchova je přímou emanací socioekonomické soustavy“ (s. 126). Pokud jde o výchovu k práci, vidí autor zvěšovacími skly počínající úspěchy v tomto směru na Západě, situaci ve „východní Evropě“ zkrsluje, o polytechnizaci vyučování a jejím systému nenajdeme v knize ani slovo, pojem pracovní polytechnické školy autor nezná, naproti tomu však podává dezinformace čerpané z knihy P. Schleimera „Panoráma technického a profesionálního vyučování v Evropě, 1962–1975“, vydané Evropskou radou ve Štrasburku.

Celkové zaměření recenzované knihy se nejjasněji projevuje v závěrečné kapitole „Výchova zítra“. Vychází z teze, že „každé plánování výchovy předpokládá existenci politické vůle, neboť ta směřuje k realizaci projektů společnosti“ (s. 184). Vedle dosavadního kvantitativního plánování je třeba se zabývat i aspekty kvalitativními, neboť veškerá politika je určena systémem hodnot. „Plánovat znamená rovněž načrtnout cestu z dané situace k žádoucí, ale možné budoucnosti. V široké míře jsou možné budoucnosti determinovány přítomností a minulostí. Budoucnost není nikdy zcela otevřená“ (s. 185). K tezi, že výchova závisí více na vnějších než na vnitřních prvcích výchovných systémů, že kontexty politické, ekonomické, sociální a kulturní budou určovat zítřejší výchovu stejně jako dnešní, se připomíná negativní vliv současné krize od roku 1973, aniž se ovšem přihlíží k tomu, že nejde o krizi celosvětovou, nýbrž o krizi kapitalismu.

Poté se znova shrnuje široká koncepce nových forem mimoškolní výchovy. Autorovi se zdá, že „výchovné systémy podstoupí jistě „odškolštění“, které by se v budoucnosti mohlo urychlit“ (s. 187). Jistý stupeň tohoto odškolštění bude podle autora záviset na ekonomické budoucnosti, vzhledem k růstu počtu žáků (uvádějí se tu USA a Indie) bude prý třeba hle-

dat lacinější a účinnější formy vyučování, než jsou nyní. Rovnost ve vzdělávací politice znamená autorovi „stejně vzdělání pro všechny“, nýbrž „nejlepší vzdělání pro každého“ při zvýšených obtížích s nezaměstnaností absolventů, při vyšším numeru clausu, takže nyní koncepte elitářské buržoazní školy atd. je v autorově pojetí vlastně tradována jako celosvětový trend.

Jestliže autor končí svou knihu poukazem na význam a nutnost mezinárodních i regionálních organizací a koordinací jejich práce pro budoucí rozvoj výchovných soustav, bylo by v tom smyslu třeba, aby nedocházelo k takovému porušování objektivit vzájemných informací, jako je tomu evidentně ve stručně charakterizované Hummelově publikaci.

Vilém Pech

Ve stanovisku Vladimíra Iljiče je zvláště důležitá jeho myšlenka, že jen socialistická škola může být nástrojem výchovy lidské osobnosti. Tuto myšlenku je třeba zvláště zdůraznit. Naše sovětská škola, které se ze zcela pochopitelných důvodů zabývá kolektivní výchovou, ponechává v pozadí výchovu lidské osobnosti. Škola organizovaná kapitalistickými státy, škola učení, škola s donucovací kázní potlačuje samostatnou činnost dětí, překáží rozvoji lidské osobnosti, znetvořuje ji. Jen pracovní škola, škola těsně spjatá s okolním životem, se zájmy dítěte, která mu otevírá různé oblasti pro uplatnění vlastních sil, škola, která učí kolektivnímu životu, která vytyčuje žákům vysoké cíle, vytváří poprvé podmínky pro rozvoj lidské osobnosti.

Výchova kolektivisty musí být spjata s výchovou všestranně rozvinutého a vnitřně ukázněného člověka, schopného hlubokých citů, jasného myšlení a organizovaného jednání.

N. K. Krupská: Lenin o vzdělání a lidovém učitelství
Pedagogičeskije sočinenija, Moskva 1958—1963

NOVÁ PEDAGOGICKÁ LITERATURA V ČESKOSLOVENSKÝCH KNIHOVNÁCH

SPKK — Státní pedagogická knihovna Komenského (ÚŠI při MŠ ČSR) v Praze 1, Mikulandská 5
 SPK — Státní pedagogická knihovna v Brně, Solniční 12
 UK — Univerzitní knihovna v Praze 1, Klementinum
 UKB — Univerzitní knihovna v Brně, Leninova 1-4
 SVKO — Státní vědecká knihovna v Olomouci, Bezručova 2

ČSSR

BABANSKIJ, J. K.: Optimalizace vyučovacího procesu. Praha SPN 1978. 347 s.

SKVO 501580
83800

BOHÁČ, A. — ŠULCOVÁ, V.: Československé střední odborné školy od osvobození do dneška. Praha, Výzkumný ústav odborného školství 1979. 323 s.

SPKK III-27358

DANILOV, M. A. — SKATKIN, M. N.: Didaktika střednej školy. Niektoré problémy súčasnej didaktiky. Pod red. ... Bratislava, SPN 1979. 336 s.

SPKK II-77396

DISMAN, M.: Příspěvek ke vzniku a vývoji školského rozhlasu (1924-1939). Praha, 1978. 148 s.

SVKO II 80233

FIŠER, J.: Ideologické hledisko výchovy osobnosti učitele. Praha. Ústřed, ústav pro vzděl. pedagog. pracovníků 1978. 42 s.

SPK N-19687
SPKK VI-4466

GRIŠIN, A. E.: Profesionálně-etická příprava učitele v systému vysokoškolského pedagogického vzdělávání. Bratislava, SPN 1978. 232 s.

SVKO 501797
SPKK II-74390

HALAJ, J.: Výchova k ochraně přírody. Bratislava. SPN 1978. 232 s.

SVKO II-802087
SPKK III-26919

HRADIL, F. aj.: Úvod do teorie vyučování. Praha, SPN 1979. 101 s.

SPKK III-27155

HUDCOVÁ, H.: Systém středního odborného školství v ČSSR, SSSR, PLR a NDR (Syntetická srovnávací studie). Zprac. ... Praha, Výzkumný ústav odborného školství 1979. 174 s.

SPKK III-27350

K otázkám komunistické výchovy. (Příspěvek k teorii a praxi vlastenecké a internacionalistické výchovy mládeže v socialistických zemích.) Praha, SPN 1979. 147 s.

SPKK II-77376

KLEMENTA, J. aj.: Statistické metody v pedagogickém výzkumu. Olomouc, Univ. Palackého 1978. 226 s.

SPK N-19692
SPKK III-26924

KOLONICKIJ, P. F.: Ateismus a formování komunistické osobnosti. Praha, Horizont 1978. 140 s.

SPK 83552
SPKK II-76745

Komunistická výchova na vysokých školách v zahraničí. Výběrová bibliografie za rok 1977. Praha, Ústav. škol. informací při MŠ ČSR 1978. 36 s.

SPKK V-15114

LEV, O.: Péče o dítě v ČSSR a ve světě. (Sborník statí a dokumentů k Mezinárodnímu roku dítěte.) Praha, Ústav školských informací při MŠ ČSR 1979. Přeruš. str.

SPKK II-77343

LIVEČKA, E.: Mimoškolská výchova a vzdělávání obyvatelstva v SSR. Praha, Ústav pro kulturně výchov. činnost 1978. 101 s.

SVKO 501528
SDKK II-76918

MOJŽÍŠEK, L.: Pracovní výchova dětí a mládeže. Praha, SPN 1978. 253 s.

SPKK II-74340

NOVOHRADSKÝ J.: Teorie výchovy. Praha, SPN 1978. 243 s.

SPKK III-27159

PÁČL, P.: Sociální a sociologická koncepce práce a volného času. Brno, Univ. J. Ev. Purkyně 1978. 122 s.

SPKK III-27042

PŘADKA, M. — STŘELEČEK, S.: Výběr textů k teorii výchovy. Uspoř. ... Praha, SPN 1979. 94 s.

SPKK III-27235

Rozvíjení světonázorové výchovy ve vysokoškolské výuce. Výběr z referátů a diskusních příspěvků z konference MŠ ČSR v Poděbradech 26. — 28. 11. 1979. Praha, SPN 1979.

SPKK III. 27244

SEMRÁD, J. aj.: Proces výchovy k vědeckému světovému názoru z hlediska jeho vztahů k ostatním komponentám systému výchovy. Praha, Ped. ústav J. A. Komenského ČSAV 1977. 209 s.

SPKK II-77059

TUPÝ, K.: K didaktickým problémům málo-
třídnic škol. Praha, SPN 1978. 145 s.

SPKK II-77109

VELIKANIČ, J.: Pedagogika. Bratislava, SNP
1978. 313 s.

SVKO 500860

Vzdělávání a ekonomika. Naps. L. Barák aj.
Praha, Svoboda 1979. 184 s.

SPKK II-77191

SSSR

BOBNEVA, M. I.: Sociální normy i regulá-
cija povedenija. Moskva, Nauka 1978. 309 s.

SPK 83593

Chudožestvennaja kultura i razvitije ličnosti.
Moskva, Mysľ 1978. 209 s.

SPK 85592

SOLOVEJČIK, S. L.: Vospitanije tvorčestvom.
Moskva, Znaniye 1978. 93 s.

SPK A 17030

Vzaimodejstviye školy, semji, obščestvennos-
ti v komunističeskom vospitanii. Pod red. A.
G. Chripkovej. Moskva, Pedagogika 1978.
174 s.

SPKK II-74272

PLR

BORKOWSKI, J.: Organizacja zarzadzenia
szkola vyzsza. Wroclaw, Ossolineum 1978.
388 s.

SPK 83822

GALANT, J. — HAWLICKI J.: Proces dydak-
tyczno-wychowwczy w klasach 1.—3. War-
szawa, Wyd. szkol. i pedagog. 1978. 357 s.

SPK 83489

GOŁASZEWSKI, T.: Szkola jako system
społeczny. Warszawa, Państw. Wyd. Nauko-
we 1977. 402 s.

UKB 1-796083

ŁOBOCKI, M.: Metody badań pedagogic-
znych. Warszawa, Państw. Wydaw. Nauko-
we 1978. 314 s.

SPKK II-74264

SPK 83834

Psychologiczne problemy niepowodzeń szkol-
nych. Pod red. N. A. Menčinskoj. Warszawa,
Wydaw. szkol. i pedagog. 1978. 279 s.

SPKK II-74268

RADZIEWICZ-Winnicki, A.: Pedagog i peda-
gogika w przemyśle. Warszawa, Intytut
Wyd. CRZZ 1978. 195 s.

SPK 83859

Szkoły eksperymentalne w świecie 1900-1975.
Warszawa, Wyd. Szkol. i Pedagog. 1977. 502
s.

SPK 83673

NDR

HENNIG, W.: Lernmotive bei Schülern. Berlin,
Volk u. Wissen 1978. 96 s.

SPK 83575

ANGLIE

FONTANA, D.: Personality ad Education. Lon-
don, Open Books 1977. 178 s.

GARSON, S. McB.: Environmental Education.
Principles and Practice. London, E. Arnold
1978. 268 s.

SPKK II-74442

FRANCIE

ARDOINO, J.: Education et pédagogie. Paris,
Librairie Larousse 1977. 127 s.

SPKK I-28082

NSR

BACHMAIR, G.: Unterrichtsanalyse. Verfah-
ren und Fragestellung zur Planung,
Durchführung und Auswertung von Unter-
richtsbeobachtungen. Weinheim, Beltz 1977.
279 s.

SPKK II-74291

BARABAS, F. K.: Öffentliche Erziehung und
Grundgesetz. Frankfurt am Main. 1978. 242
s.

SVKO 693102

BECKER, E. — WAGNER, B.: Ökonomie der
Bildung. Frankfurt am Main, Campus Verlag
1977. 228 s.

SPKK II-74287

BIERMANN, G.: Kinder im Schulstress.
München, Reinhardt 1977. 235 s.

SPKK II-74289

GORDON, T.: Lehrer-Schüler-Konferenz. Wie
man Konflikte in der Schule löst. Hamburg,
Hoffman 1977. 311 s.

SPKK II-74288

USA

Associative Learning. A Cognitive Analysis.
Englewood Cliffs, Prentice-Hall 1978. 241 s.

SPK 83715

OLWEUS, D.: Aggression in the Schools. Was-
hington, Hemisphere Publ. Co. 1978. 318 s.

SPKK II-76925

UNESCO

Reports from the International Conference on
Education 1977. Paris, Unesco 1979. 90 s.

SPKK II-74314

Eva Žižková